

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΑΝΑΡΤΗΤΕΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΕΚΘΕΣΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

**«Μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις σχέσεις γονέων και τέκνων
και άλλα ζητήματα οικογενειακού δικαίου»**

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Α. Το υπό συζήτηση και ψήφιση νομοσχέδιο, όπως διαμορφώθηκε κατά την επεξεργασία του από την αρμόδια Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, αποτελείται από είκοσι τρία (23) άρθρα, συμπεριλαμβανομένου του ακροτελεύτιου άρθρου που ορίζει τον χρόνο έναρξης ισχύος του νόμου, και διαρθρώνεται σε επτά Κεφάλαια (Α΄-Ζ΄).

B. Ειδικότερα:

Το Κεφάλαιο Α΄, υπό τον τίτλο «Σκοπός και Αντικείμενο», ορίζει τον σκοπό και το αντικείμενο του νομοσχεδίου. Σύμφωνα με το άρθρο 2, «Αντικείμενο του παρόντος νόμου αποτελεί η αναμόρφωση των σχέσεων μεταξύ γονέων και τέκνου μετά τη διακοπή της συμβίωσης, το διαζύγιο, την ακύρωση του γάμου ή τη λύση του συμφώνου συμβίωσης». Το άρθρο 1 προσδιορίζει τον σκοπό του νομοσχεδίου, που είναι η «εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου διά της ενεργού παρουσίας και των δύο γονέων κατά την ανατροφή του και την εκπλήρωση της ευθύνης τους έναντι αυτού».

Το Κεφάλαιο Β΄ (άρθρα 3-12), υπό τον τίτλο «Κατοικία, Συναινετικό διαζύγιο, Σχέσεις γονέων και τέκνων – Τροποποιήσεις Αστικού Κώδικα», τροποποιεί διατάξεις του Αστικού Κώδικα που ρυθμίζουν τα θέματα της κατοικίας

του ανήλικου τέκνου, το συναινετικό διαζύγιο και τις σχέσεις γονέων και τέκνων. Ειδικότερα, με συμπλήρωση του άρθρου 56 του Αστικού Κώδικα (άρθρο 3), ορίζεται η κατοικία του ανήλικου τέκνου και ρυθμίζονται ζητήματα επίδοσης εγγράφων που αφορούν το τέκνο, τροποποιείται το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα για το συναινετικό διαζύγιο, ιδίως με την εισαγωγή της πρόσθετης δυνατότητας υποβολής κοινής ψηφιακής δήλωσης των συζύγων και ενημέρωσης του ληξιαρχείου με χρήση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, και ρυθμίζονται ζητήματα κατανομής της γονικής μέριμνας (άρθρο 4), τροποποιείται το άρθρο 1511 του Αστικού Κώδικα που αφορά το συμφέρον του τέκνου (άρθρο 5), εισάγεται, κατά τροποποίηση του άρθρου 1512 του Αστικού Κώδικα, η προσφυγή των γονέων σε διαμεσολάβηση στο πλαίσιο της προσπάθειας εξεύρεσης κοινά αποδεκτών λύσεων (άρθρο 6), θεσπίζεται η από κοινού και εξίσου από τους δύο γονείς άσκηση της γονικής μέριμνας σε περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή λύσης ή ακύρωσης του συμφώνου συμβίωσης ή διακοπής της συμβίωσης (άρθρο 7), και ορίζονται οι περιπτώσεις κατά τις οποίες επιτρέπεται παρέκκλιση από την από κοινού και εξίσου άσκηση της γονικής μέριμνας κατά τα ανωτέρω, και η διαδικασία με την οποία αποφασίζεται αυτή, με αντικατάσταση του άρθρου 1514 του Αστικού Κώδικα (άρθρο 8). Περαιτέρω, ρυθμίζεται η άσκηση της γονικής μέριμνας των ανήλικων τέκνων που γεννήθηκαν εκτός γάμου των γονέων τους, είτε επακολούθησε εκούσια ή δικαστική αναγνώρισή τους είτε χωρίς αυτή, με αντικατάσταση του άρθρου 1515 του Αστικού Κώδικα (άρθρο 9), ορίζεται, κατά τροποποίηση του άρθρου 1516 του Αστικού Κώδικα, ότι καθένας από τους γονείς μπορεί να ασκεί τις αξιώσεις διατροφής που έχει το τέκνο κατά του άλλου γονέα ή τρίτου στις περιπτώσεις που αναφέρονται (άρθρο 10), θεσπίζεται, με συμπλήρωση του άρθρου 1518 του Αστικού Κώδικα για την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, η υποχρέωση κάθε γονέα να ενισχύει τη σχέση του τέκνου με τον άλλο γονέα και την οικογένειά του, καθώς και με τα αδέρφια του, ιδίως όταν οι γονείς δεν ζουν μαζί ή ο άλλος γονέας έχει αποβιώσει (άρθρο 11), καθορίζονται, με αντικατάσταση του άρθρου 1519 του Αστικού Κώδικα, σημαντικά ζητήματα επιμέλειας του τέκνου, στα οποία απαιτείται να αποφασίζουν οι γονείς από κοινού, αν και η επιμέλεια ασκείται από τον ένα γονέα ή έχει γίνει κατανομή της μεταξύ των γονέων, και θεσπίζεται δικαίωμα του γονέα στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας να ζητά από τον άλλο πληροφορίες για το πρόσωπο και την παρουσία του τέκνου (άρθρο 12).

Με το Κεφάλαιο Γ' (άρθρα 13-14), υπό τον τίτλο «Καθιέρωση τεκμηρίου επικοινωνίας και συνέπειες κακής άσκησης της γονικής μέριμνας – Τροποποιήσεις του Αστικού Κώδικα», αντικαθίστανται οι ακόλουθες ρυθμίσεις: α) Το

άρθρο 1520 του Αστικού Κώδικα που αναφέρεται στο δικαίωμα επικοινωνίας του τέκνου με το γονέα με τον οποίο δεν διαμένει και ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι: αα) Ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με φυσική παρουσία με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει «τεκμαίρεται στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου, εκτός αν ο γονέας αυτός ζητά μικρότερο χρόνο επικοινωνίας ή επιβάλλεται να καθορισθεί μικρότερος ή μεγαλύτερος χρόνος επικοινωνίας για λόγους που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης ή στο συμφέρον του τέκνου». ββ) Ο αποκλεισμός ή περιορισμός της επικοινωνίας είναι δυνατός μόνο για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους, ιδίως όταν ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο κριθεί ακατάλληλος να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας (άρθρο 13). β) Το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα, ιδίως προς την κατεύθυνση της προσθήκης ενδεικτικά απαριθμούμενων περιπτώσεων κακής άσκησης της γονικής μέριμνας (άρθρο 14).

Με το Κεφάλαιο Δ' (άρθρα 15-17), υπό τον τίτλο «Διαμεσολάβηση και Επιμόρφωση Δικαστών», ιδρύεται ειδικό μητρώο οικογενειακών διαμεσολαβητών, μεταξύ των οποίων ορίζεται διαμεσολαβητής από το δικαστήριο στις περιπτώσεις του άρθρου 8 του νομοσχεδίου (άρθρο 15), ρυθμίζονται ζητήματα εισαγωγής έκτακτων προγραμμάτων επιμόρφωσης στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών (άρθρο 16) και ορίζεται η εκδίκαση των υποθέσεων του παρόντος από δικαστές, που έχουν παρακολουθήσει επιτυχώς τα ειδικά σεμινάρια επιμόρφωσης στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών (άρθρο 17).

Με το Κεφάλαιο Ε' (άρθρα 18-19), υπό τον τίτλο «Μεταβατικές διατάξεις», ορίζεται ότι α) οι προτεινόμενες διατάξεις των Κεφαλαίων Β' και Γ' εφαρμόζονται και σε εκκρεμείς υποθέσεις επί των οποίων δεν έχει εκδοθεί αμετάκλητη δικαστική απόφαση, β) συμφωνίες που έχουν καταρτισθεί έως την έναρξη ισχύος των ανωτέρω διατάξεων και αφορούν την άσκηση της γονικής μέριμνας ή την επικοινωνία με το τέκνο, ισχύουν, εκτός αν το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά, ύστερα από αίτηση ενός εκ των γονέων, η οποία υποβάλλεται εντός προθεσμίας δύο ετών από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου (άρθρο 18) γ) ο άρθρο 1515 του Αστικού Κώδικα εφαρμόζεται και σε τέκνα που αναγνωρίστηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος (άρθρο 19).

Με το Κεφάλαιο ΣΤ' (άρθρα 20-23), υπό τον τίτλο «Εξουσιοδοτικές διατάξεις», παρέχονται οι ακόλουθες εξουσιοδοτήσεις: α) Στους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Ψηφιακής Διακυβέρνησης, για τη ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων που αφορούν τις διαδικασίες λύσης του γάμου με ηλεκτρονικά μέσα (άρθρο 20). β) Στον Υπουργό Δικαιοσύνης, για τη ρύθμιση των προϋποθέσεων και της διαδικασίας εγγραφής οικογενειακών διαμεσολαβητών στο ειδι-

κό μητρώο (άρθρο 21). γ) Στους Υπουργούς Δικαιοσύνης και Οικονομικών, για τη χρηματοδότηση των επιμορφωτικών σεμιναρίων των δικαστών του άρθρου 17 του νομοσχεδίου (άρθρο 22).

Με το Κεφάλαιο Ζ' (άρθρο 23) ορίζεται η έναρξη ισχύος του νόμου.

II. Γενικές παρατηρήσεις επί των Κεφαλαίων Β' και Γ'

Οι διατάξεις των Κεφαλαίων Β' και Γ' του νομοσχεδίου αντικαθιστούν σειρά διατάξεων του ενδέκατου Κεφαλαίου του Αστικού Κώδικα για τις σχέσεις γονέων και τέκνων και ιδίως για τα θέματα της γονικής μέριμνας των ανήλικων τέκνων (άρθρα 1510-1541 του Αστικού Κώδικα). Η γονική μέριμνα χαρακτηρίζεται από τον νομοθέτη ως καθήκον των γονέων (άρθρο 1510 παρ. 1 εδ. α του Αστικού Κώδικα) και ως λειτούργημα (άρθρο 1532 παρ. 1 του Αστικού Κώδικα), διότι έχει ιδιαίτερα σημαντική κοινωνική λειτουργία, την οποία επιτελεί η οικογένεια και η οποία συνίσταται στην σωματική, πνευματική, ηθική και ψυχική ανάπτυξη των τέκνων και, τελικά, στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, έως ότου ενηλικιωθούν (Γ. Κουμάντος, Παραδόσεις Οικογενειακού Δικαίου, II, σελ. 169).

Οι διατάξεις των άρθρων 1510-1541 του Αστικού Κώδικα διαμορφώθηκαν ως έχουν, ιδίως μετά τη μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου, η οποία συντελέστηκε με τον ν. 1329/1983 και εναρμόνισε τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα προς το άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος για την ισότητα των φύλων και προς το άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος για την προστασία της παιδικής ηλικίας. Στο πλαίσιο αυτό, η πατρική εξουσία αντικαταστάθηκε από τη γονική μέριμνα, η οποία ασκείται πλέον και από τους δύο γονείς και αποσκοπεί, κατά κύριο λόγο, στην προστασία του συμφέροντος του τέκνου, το οποίο αναγορεύεται από το άρθρο 1511 του Αστικού Κώδικα στο ύψιστο κριτήριο για τη λήψη κάθε απόφασης αναφορικά με τη γονική μέριμνα, καταδεικνύοντας τον παιδοκεντρικό προσανατολισμό του δικαίου της γονικής μέριμνας (βλ. ιδίως Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο, II, 7η έκδοση, σελ. 259).

Το συμφέρον του τέκνου προστατεύεται και με υπερεθνικούς κανόνες, όπως είναι τα άρθρα 3 και 9 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992, το άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, αλλά και το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., στην παράγραφο 2 του οποίου γίνεται αναφορά στο «υπέρτατο συμφέρον του παιδιού» (βλ. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Εισαγωγικές Παρατηρήσεις 1505-1541, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλου ΑΚ, 2η έκδοση, αρ. 152 επ., ιδίως 184 επ.).

III. Παρατηρήσεις επί των επί μέρους άρθρων

1. Επί του άρθρου 1 εδ. 6'

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ρύθμιση του β' εδαφίου του άρθρου 1, «Οι διατάξεις του ερμηνεύονται και εφαρμόζονται σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, που δεσμεύουν τη Χώρα, ιδίως με τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση Κωνσταντινούπολης) που κυρώθηκε με τον ν. 4531/2018 (Α' 62), και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογούν τη μη τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές». Η Αιτιολογική Έκθεση δεν αναφέρεται ειδικότερα στην ανάγκη που υπηρετεί η ανωτέρω κατευθυντήρια ρύθμιση για τη σύμφωνη προς τις διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν τη Χώρα ερμηνεία των διατάξεων του νομοσχεδίου, η οποία απορρέει από το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, και ιδίως για τη σύμφωνη ερμηνεία προς τη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών και της Ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης), που κυρώθηκε με τον ν. 4531/2018. Δεδομένου ότι σκοπός του νομοσχεδίου, σύμφωνα με το άρθρο 1 εδ. α', είναι η εξυπηρέτηση του βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου, θα μπορούσαν να αναφερθούν και ειδικότερες ευρωπαϊκές ή διεθνείς Συμβάσεις, όπως η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992 (Α' 192), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

2. Επί των Κεφαλαίων Β' και Γ'

Επισημαίνεται ότι οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα δεν είναι διαρθρωμένες σε αριθμημένες παραγράφους. Δεδομένου ότι τα Κεφάλαια Β' και Γ' εντάσσονται στον Αστικό Κώδικα, πρέπει, για λόγους νομοτεχνικής ενότητας, να υιοθετηθεί η ίδια διάρθρωση και να αφαιρεθούν οι αριθμοί των παραγράφων.

3. Επί του άρθρου 5, το οποίο τροποποιεί το άρθρο 1511 του Αστικού Κώδικα

Η προτεινόμενη ρύθμιση ορίζει ότι «1. Κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας πρέπει να αποβλέπει στο βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. 2. Στο βέλτιστο συμφέρον του τέκνου, που εξυπηρετείται ιδίως από την ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του, καθώς επίσης και από την αποτροπή διάρρηξης των

σχέσεών του με καθένα από αυτούς, πρέπει να αποβλέπει και η απόφαση του δικαστηρίου, όταν αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο άσκησής της. Η απόφαση του δικαστηρίου συνεκτιμά παραμέτρους όπως την ικανότητα και πρόθεση καθενός εκ των γονέων να σεβαστεί τα δικαιώματα του άλλου, τη συμπεριφορά κάθε γονέα κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα και τη συμμόρφωσή του με τις νόμιμες υποχρεώσεις του, δικαστικές αποφάσεις, εισαγγελικές διατάξεις και προηγούμενες συμφωνίες που είχε συνάψει με τον άλλο γονέα και αφορούν το τέκνο. 3. Η απόφαση του δικαστηρίου πρέπει επίσης να σέβεται την ισότητα μεταξύ των γονέων και να μην κάνει διακρίσεις εξαιτίας ιδίως του φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή όποιων άλλων πεποιθήσεων, της ιθαγένειας, της εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης ή της περιουσίας. 4. Ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του, πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα και τα συμφέροντά του».

Α. Οι βασικές αλλαγές, σε σχέση με την ισχύουσα διάταξη του άρθρου 1511, είναι οι εξής:

α) Στην εισαγωγή, στην παράγραφο 1 του ισχύοντος άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα, ως προς την έννοια του «βέλτιστου συμφέροντος του τέκνου», στην εξυπηρέτηση του οποίου αποβλέπουν τόσο οι αποφάσεις των γονέων, όσο και η απόφαση του δικαστηρίου, όταν αυτό αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή τον τρόπο άσκησής της. Η κατ' άρθρον, όμως, ανάλυση επί του σχετικού άρθρου και η Αιτιολογική Έκθεση αναφέρονται στο συμφέρον του τέκνου, και όχι στο βέλτιστο συμφέρον του τέκνου. Ο όρος προέρχεται, προφανώς, από τη μετάφραση του όρου «child's best interest», ο οποίος, κατ' ουσίαν, αποδίδει την ισχύουσα έννοια του «συμφέροντος του τέκνου». Ο όρος «συμφέρον του τέκνου», όπως έχει εξειδικευθεί από τη νομολογία, φαίνεται να μην είναι δεκτικός διαβαθμίσεων. Συνεπώς, η εισαγωγή του όρου «βέλτιστο» χρήζει ενδεχομένως διευκρίνισης ως προς το αν εισάγει, εκτός από λεκτική/ορολογική, και ουσιαστική/εννοιολογική διαφοροποίηση.

β. Στην εξειδίκευση, στην παράγραφο 2 του άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα, της αόριστης νομικής έννοιας του συμφέροντος του τέκνου από τον νομοθέτη, το οποίο εξυπηρετείται ιδίως, όπως αναφέρει η προτεινόμενη ρύθμιση, από την ουσιαστική συμμετοχή και των δύο γονέων στην ανατροφή και φροντίδα του τέκνου, καθώς και από την αποτροπή διάρρηξης των σχέσεών του με καθένα από αυτούς. Η εξειδίκευση αυτή φαίνεται να δε-

σμεύει σε κάθε περίπτωση τον δικαστή, διότι δεν ορίζεται ότι τα κριτήρια αυτά συνεκτιμώνται, όπως συμβαίνει με τις παραμέτρους του επόμενου εδαφίου.

γ. Στη θέσπιση, στην παράγραφο 2 του άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα, κριτηρίων (παραμέτρων), τα οποία συνεκτιμά το δικαστήριο, όταν αποφασίζει για την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή τον τρόπο άσκησής της, όπως η ικανότητα και η πρόθεση καθενός εκ των γονέων να σέβεται τα δικαιώματα του άλλου, η συμπεριφορά κάθε γονέα κατά το προηγούμενο χρονικό διάστημα και η συμμόρφωσή του με τις νόμιμες υποχρεώσεις του, τις δικαστικές αποφάσεις, τις εισαγγελικές διατάξεις και τις προηγούμενες συμφωνίες που τυχόν είχε συνάψει με τον άλλο γονέα και που αφορούν το τέκνο.

δ. Στην προσθήκη, στην παράγραφο 3 του άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα, του «σεξουαλικού προσανατολισμού» των γονέων, στους λόγους μη διάκρισης από το δικαστήριο, όταν αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή σχετικά με τον τρόπο άσκησής της.

ε. Στην αναδιατύπωση της παραγράφου 4 του άρθρου 1511 του Αστικού Κώδικα, υπό την έννοια ότι, ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου, πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του, πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, όχι «εφόσον η απόφαση αυτή αφορά τα συμφέροντά του», όπως ορίζει η ισχύουσα ρύθμιση, αλλά «σχετικά με τη γονική μέριμνα και τα συμφέροντά του».

Β. Επί των ανωτέρω αναφερθεισών, υπό β) και γ), τροποποιήσεων επισημαίνονται περαιτέρω τα εξής:

Το συμφέρον του τέκνου είναι αόριστη νομική έννοια, η οποία, όπως αναφέρεται ανωτέρω (υπό II), προστατεύεται και από υπερεθνικούς κανόνες δικαίου, όπως είναι τα άρθρα 3 και 9 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992, το άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ, αλλά και το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., στην παράγραφο 2 του οποίου γίνεται αναφορά στο «υπέρτατο συμφέρον του παιδιού» (βλ. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, ό. π, αρ. 152 επ., ι-δίως 184 επ.). Ως συμφέρον του τέκνου νοείται το σωματικό, υλικό, πνευματικό, ψυχικό, ηθικό και, γενικότερα, κάθε είδους συμφέρον το οποίο αποσκοπεί στην ανάπτυξη του ανηλίκου σε ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα.

Ως αόριστη νομική έννοια, το συμφέρον του τέκνου εξειδικεύεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με κριτήρια αξιολογικά, τα οποία αντλούνται, μεταξύ άλλων, και από τα πορίσματα της ψυχολογίας (ΑΠ 414/2010, 2130/2007). Παρέχεται, συνεπώς, στον δικαστή η δυνατότητα να δίνει σε αυτή διαφορετικό περιεχόμενο σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, υπό το

φως της ιδιαιτερότητας κάθε έννομης σχέσης και των υποκειμένων της (ΑΠ 1358/1995, βλ. και Π. Αγαλλοπούλου, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλου ΑΚ, άρθρο 1511, αρ. 17), εξατομικεύοντας τα κριτήρια που καθορίζει κατά τρόπο γενικό ο νομοθέτης και που αφορούν το συμφέρον του τέκνου. Η εξατομικευμένη κρίση γίνεται δεκτό ότι συνιστά και εφαρμογή της επιταγής του άρθρου 2 παρ. 1 του Συντάγματος, η οποία αποκλείει τη στερεότυπη αντιμετώπιση ως προς την αξιολόγηση ατόμων και προσωπικών σχέσεων (βλ., αντί πολλών, Στ. Κουτσομπίνα, Η συνταγματική θέση του ανηλίκου, σελ. 139 (150)). Η κρίση του δικαστή πρέπει να σχηματίζεται, αφού ληφθούν υπόψη όλα τα στοιχεία, χωρίς να είναι αποφασιστικό ένα και μόνο κριτήριο (Απ. Γεωργιάδης, ό. π., σελ. 575). Η σχετική δικαστική κρίση, πρέπει να αιτιολογείται ειδικά και εμπεριστατωμένα.

Περαιτέρω, σε σχέση με την εξειδίκευση του συμφέροντος του τέκνου κατά την ανάθεση της γονικής μέριμνας και του τρόπου άσκησής της, παρατηρείται ότι, σύμφωνα με τη νομολογία (μεταξύ άλλων, ΑΠ 1027/2010, 414/2010, «Όταν το δικαστήριο καλείται να αποφασίσει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή επιμέλειας ανηλίκου τέκνου σε έναν από τους εν διαστάσει ευρισκόμενους γονείς του, πρέπει να έχει ως αποκλειστικό οδηγό της δικαιοδοτικής του κρίσης το γενικό συμφέρον και μόνον του ανηλίκου τέκνου σωματικό, υλικό, πνευματικό, ψυχικό και ηθικό, χωρίς να επιδρά αυτοτελώς στη λήψη της απόφασής του κανένας από τους διαφορετικούς παράγοντες, που συνοδεύουν το πρόσωπο κάθε γονέα, όπως είναι το φύλο, η φυλή, η γλώσσα, η θρησκεία, η κοινωνική προέλευση, η περιουσιακή κατάσταση κλπ. Για τη λήψη της απόφασης το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη και τους με ανεπηρέαστη επιλογή αναπτυχθέντες μέχρι τότε δεσμούς του διαθέτοντος ικανότητα διακρίσεως τέκνου με τους γονείς του (και τους τυχόν αδελφούς του), τις τυχόν συμφωνίες των γονέων σχετικά με την επιμέλεια και την περιουσία του, καθώς και τη γνώμη του, εφόσον αυτό, κατά την ανέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου, εν όψει της ηλικίας του και της πνευματικής του ανάπτυξης, είναι ικανό να αντιληφθεί το πραγματικό του συμφέρον. Οι ικανότητες των γονέων, το περιβάλλον, το επάγγελμα, η πνευματική τους ανάπτυξη και η δράση τους στο κοινωνικό σύνολο, η ικανότητα προσαρμογής τους στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας μέσα στα πλαίσια της λογικής και ορθολογικής αντιμετώπισης των θεμάτων των νέων, η σταθερότητα των συνθηκών ανάπτυξης του τέκνου χωρίς εναλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης, περιλαμβάνονται στα κριτήρια προσδιορισμού του συμφέροντος του τέκνου. Αυτό δε ισχύει ανεξάρτητα από την υπαιτιότητα των γονέων ως προς το διαζύγιο ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, εκτός εάν η συμπεριφορά του υπαιτίου έχει επιδράσει και στην άσκηση της γονικής μέριμνας -

επιμέλειας, ώστε να ανακύπτει αντίθεση στο συμφέρον του τέκνου, λόγω της έκτασης και της βαρύτητας της συμπεριφοράς του αυτής, δηλωτικής της δομής του χαρακτήρα του και της εν γένει προσωπικότητάς του, έτσι ώστε και έναντι του τέκνου να αναμένεται από αυτόν η τήρηση της ίδιας συμπεριφοράς. Η μικρή ηλικία του τέκνου και το φύλο του δεν αποτελούν κυρίαρχο, κατά νόμο, στοιχείο για τον προσδιορισμό του συμφέροντος του τέκνου προς ανάθεση της γονικής μέριμνάς του σε έναν από τους γονείς του μετά τη νηπιακή ηλικία του, οπότε παύει η σαφής βιοκοινωνική υπεροχή της μητέρας από άποψη καταλληλότητας για τη γονική μέριμνα του τέκνου. Το συμφέρον του τέκνου λαμβάνεται υπό ευρεία έννοια και προς διαπίστωσή του λαμβάνονται υπόψη και αξιολογούνται όλα τα επωφελή για το ανήλικο στοιχεία και περιστάσεις, χωρίς η εκφρασθείσα γνώμη του τέκνου να αποτελεί, χωρίς άλλο, αποφασιστικό παράγοντα με ιδιαίτερη βαρύτητα, διότι πολλές φορές η θέληση του ανηλίκου είναι αποτέλεσμα επηρεασμού και πρόσκαιρη και δεν σημαίνει ότι εξυπηρετεί πράγματι το συμφέρον του»).

Επίσης, παρατηρείται ότι (βλ., μεταξύ άλλων, ΑΠ 537/2012: «Για την εξειδίκευση της αόριστης αυτής νομικής έννοιας δεν παρέχονται από τον νομοθέτη εκ των προτέρων προσδιοριστικά στοιχεία πέραν από το επιβαλλόμενο στον δικαστή καθήκον να σεβαστεί την ισότητα μεταξύ των γονέων και να μην κάνει διακρίσεις εξαιτίας του φύλου, της κοινωνικής προέλευσης ή της περιουσιακής - οικονομικής κατάστασης τους. (...) Στην δικαστική, συνεπώς, κρίση καταλείπεται ευρύ πεδίο ώστε, αφού ληφθούν υπόψη, όλες οι σχέσεις και οι περιστάσεις, να καταλήξει σε ρύθμιση τέτοια, που να εξυπηρετείται καλύτερα το συμφέρον του ανηλίκου τέκνου. Κρίσιμα προς τούτο στοιχεία είναι, μεταξύ άλλων, η καταλληλότητα του ή των γονέων για την ανάληψη του έργου της διαπαιδαγώγησης και της περίθαλψης του ανηλίκου τέκνου, και οι έως τότε δεσμοί του τέκνου με τους γονείς και αδελφούς του. Για το σκοπό αυτό λαμβάνεται υπόψη η προσωπικότητα και η παιδαγωγική καταλληλότητα του κάθε γονέα και συνεκτιμώνται οι συνθήκες κατοικίας και η οικονομική κατάσταση τούτων (ΑΠ 952/2007). Από το συνδυασμό, επίσης, των ίδιων πιο πάνω διατάξεων των άρθρ. 1510, 1511, 1512, 1514 και 1518 ΑΚ συνάγεται, ότι οι ικανότητες των γονέων, το περιβάλλον, το επάγγελμα, η πνευματική τους ανάπτυξη και η δράση τους στο κοινωνικό σύνολο, η ικανότητα προσαρμογής τους στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας μέσα στα πλαίσια της λογικής και ορθολογικής αντιμετώπισης των θεμάτων των νέων, η σταθερότητα των συνθηκών ανάπτυξης του τέκνου χωρίς εναλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης, περιλαμβάνονται στα κριτήρια προσδιορισμού του συμφέροντος του τέκνου»).

4. Επί του άρθρου 6, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1512 του Αστικού Κώδικα, σε συνδυασμό με το άρθρο 8

Με τα άρθρα 6 και 8 του νομοσχεδίου αντικαθίστανται τα άρθρα 1512 και 1514 παρ. 2 και 3 του Αστικού Κώδικα, αντίστοιχα, και ορίζεται στο προτεινόμενο άρθρο 1512 ότι «κατά την άσκηση της γονικής μέριμνας οι γονείς καταβάλλουν προσπάθεια για την εξεύρεση κοινά αποδεκτών λύσεων, προσφεύγοντας, εάν είναι απαραίτητο, σε διαμεσολάβηση. Αν διαφωνούν, αποφασίζει το δικαστήριο. Στο προτεινόμενο άρθρο 1514 παρ. 2 του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι «αν δεν είναι δυνατή η από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, εξαιτίας διαφωνίας των γονέων και ιδίως αν ο ένας γονέας αδιαφορεί ή δεν συμπράττει σ' αυτή ή δεν τηρεί την τυχόν υπάρχουσα συμφωνία για την άσκηση ή τον τρόπο άσκησης της γονικής μέριμνας ή αν η συμφωνία αυτή είναι αντίθετη προς το συμφέρον του τέκνου ή αν η γονική μέριμνα ασκείται αντίθετα προς το συμφέρον του τέκνου, καθένας από τους γονείς προσφεύγει σε διαμεσολάβηση. Αν διαφωνούν, αποφασίζει το δικαστήριο». Στην παράγραφο 3 στοιχ. γ' του προτεινόμενου άρθρου 1514 του Αστικού Κώδικα ορίζεται ότι «Το δικαστήριο μπορεί ανάλογα με την περίπτωση: γ) να διατάξει διαμεσολάβηση ή την επανάληψη διακοπείσας διαμεσολάβησης, ορίζοντας συγχρόνως τον διαμεσολαβητή».

Συναφώς επισημαίνεται ότι η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, που κυρώθηκε με τον νόμο 4531/2018, στο άρθρο 48 επιτάσσει στα κράτη να λαμβάνουν τα αναγκαία νομοθετικά ή άλλα μέτρα που απαγορεύουν τις υποχρεωτικές εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και του συμβιβασμού, αναφορικά με όλες τις μορφές βίας οι οποίες καταλαμβάνονται από το πεδίο εφαρμογής της παρούσας Σύμβασης. Σημειωτέον, ότι η εν λόγω διάταξη αφορά τόσο ποινικές όσο και αστικές διαδικασίες (βλ., σχετικά, Επεξηγηματική Αναφορά σελ.41-42 αρ. 251-253 <https://rm.coe.int/16800d383a>). Εν προκειμένω παρατηρείται ότι, κατά τα προτεινόμενα άρθρα 1512 και 1514 παρ. 2 και 3 του Αστικού Κώδικα, δεν απαγορεύεται ρητά η διαδικασία της διαμεσολάβησης σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτές τυποποιούνται στον ν. 3500/2006 και στα άρθρα 312, 330 και 333 του Ποινικού Κώδικα.

Επισημαίνεται, περαιτέρω, ότι η ως άνω μη απαγόρευση των υποχρεωτικών εναλλακτικών διαδικασιών επίλυσης διαφορών, συμπεριλαμβανομένης της διαμεσολάβησης και του συμβιβασμού, δεν φαίνεται να συνάδει με το άρθρο 1 του νομοσχεδίου, το οποίο ορίζει ότι οι διατάξεις του νομοσχεδίου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δικαιολογούν τη μη τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης. Συνεπώς, θα ήταν σύμφωνη προς τις υπερνομοθετικές ισχύος διατάξεις της Σύμβασης της

Κωνσταντινούπολης η ρητή απαγόρευση της διαδικασίας διαμεσολάβησης στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτές τυποποιούνται στον ν. 3500/2006 και στα άρθρα 312, 330 και 333 του Ποινικού Κώδικα.

5. Επί του άρθρου 7, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1513 του Αστικού Κώδικα

Σύμφωνα με το εδάφιο α' του άρθρου 7 του νομοσχεδίου, «Στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου ή λύσης ή ακύρωσης του συμφώνου συμβίωσης ή διακοπής της συμβίωσης των συζύγων ή των μερών του συμφώνου συμβίωσης και εφόσον ζουν και οι δύο γονείς, εξακολουθούν να ασκούν από κοινού και εξίσου τη γονική μέριμνα». Όπως αναφέρεται σχετικά στην κατ' άρθρον ανάλυση των αξιολογούμενων ρυθμίσεων του νομοσχεδίου, «Η προτεινόμενη ρύθμιση επιδιώκει την επίλυση θεμάτων που προκύπτουν από την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας σε περίπτωση διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου και διάστασης των συζύγων».

Α. Το άρθρο 1510 του Αστικού Κώδικα ορίζει ότι «Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του». Συνεπώς, κατά τη διάταξη του άρθρου 1510 του Αστικού Κώδικα, η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού από τους γονείς του ανηλίκου, και το ίδιο ισχύει και για την επιμέλεια του προσώπου του, η οποία αποτελεί περιεχόμενο της γονικής μέριμνας. Η προτεινόμενη ρύθμιση ορίζει ότι η κοινή άσκηση της γονικής μέριμνας εξακολουθεί και μετά το διαζύγιο ή την ακύρωση του γάμου ή τη λύση ή την ακύρωση του συμφώνου συμβίωσης, εφόσον ζουν και οι δύο γονείς. Αναφέρεται, όμως, σε «από κοινού και εξίσου» άσκηση της γονικής μέριμνας από τους γονείς.

Η λέξη «εξίσου», η οποία έχει προστεθεί, χρήζει αποσαφήνισης:

α. Θα μπορούσε, καταρχάς, να σημαίνει «ισότιμα», υπό την έννοια ότι οι γονείς έχουν ισότιμη συμβολή στην άσκηση της γονικής μέριμνας. Πρόκειται για θεμελιώδη αρχή του οικογενειακού δικαίου, η οποία εισήχθη με τον ν. 1329/1983 και εναρμόνισε, στο θέμα αυτό, τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα προς τα άρθρα 4 παρ. 2 και 21 παρ. 1 του Συντάγματος. Άλλωστε, δεν αμφισβητείται ότι η συμβολή και των δύο γονέων στην ανατροφή του τέκνου και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του είναι κοινωνικά ίσης αξίας. Στην περίπτωση αυτή, ανεξαρτήτως της αναγκαιότητας της ρύθμισης, η ισότιμη συμβολή στην άσκηση της γονικής μέριμνας θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο, για λόγους εναρμόνισης και αποφυγής παρερμηνειών, να προστε-

θεί και στο άρθρο 1510, που αναφέρεται στην έγγαμη συμβίωση των γονέων.

β. Θα μπορούσε, όμως, η λέξη «εξίσου» να σημαίνει «ισόχρονη» άσκηση της γονικής μέριμνας. Υπό το ερμηνευτικό αυτό ενδεχόμενο θα εισαγόταν, μετά τη διακοπή της συμβίωσης, η απαίτηση της ισόχρονης άσκησης της γονικής μέριμνας, η οποία, συνακόλουθα, για λόγους συνέπειας, θα έπρεπε να περιληφθεί ρητά, και κατά μείζονα λόγο, και στο πλαίσιο της άσκησης της γονικής μέριμνας του τέκνου κατά την έγγαμη συμβίωση των γονέων του.

Περαιτέρω, η έννοια της από κοινού και ισόχρονης άσκησης της γονικής μέριμνας, αν υποθεθεί ότι αυτή η εκδοχή ανταποκρίνεται στη βούληση του νομοθέτη, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οδηγεί στην εισαγωγή της υποχρεωτικής ίσης χρονικής κατανομής της γονικής μέριμνας και της συνακόλουθης εναλλασσόμενης κατοικίας του ανήλικου τέκνου (για την οποία βλ. εκτενώς ΑΠ 1016/2019, η οποία εκφράζει επιφύλαξη για την εναλλασσόμενη διαμονή του τέκνου, αναφέροντας, μεταξύ άλλων, ότι «Η εξυπηρέτηση του συμφέροντος της ανήλικης στο ηλικιακό στάδιο που διανύει, επιτάσσει σταθερότητα και όχι μοίρασμα μεταξύ των ενηλίκων γονέων της, καθόσον αυτό θα αποβεί σε βάρος της ψυχοσυναισθηματικής ισορροπίας της (...) Είναι δε κοινώς γνωστό, σύμφωνα με τα πορίσματα της επιστήμης, ότι τα παιδιά έχουν ανάγκη κατοχύρωσης της συναισθηματικής μονιμότητας, της σταθερότητας και της συνέχειας στη φροντίδα τους, που θα τους επιτρέψει να αναπτύξουν έναν ασφαλή ψυχοσυναισθηματικό δεσμό με το βασικό πρόσωπο φροντίδας τους. Οι ανάγκες αυτές δεν μπορούν να εξασφαλιστούν με απλό μοίρασμα του χρόνου των παιδιών μεταξύ των δύο γονιών. Η σταθερότητα αυτή επιτυγχάνεται χάρη στο σταθερό χώρο κατοικίας, στη συνέχεια στη φροντίδα, στη σταθερότητα του βασικού προσώπου φροντίδας, στο ήρεμο κλίμα που επικρατεί στις οικογενειακές σχέσεις, τη σαφήνεια των ρόλων, των χώρων και των σχέσεων. Οποιαδήποτε σύγχυση, οποιοδήποτε βίαιο "μοίρασμα" του παιδιού προς όφελος των ενηλίκων αποβαίνει σε βάρος της ψυχοσυναισθηματικής ισορροπίας του παιδιού». Αντίθετη, η ΜονΠρΠειρ 1274/2020, όπως και η ΜονΠρωτΑθ 60/2017, σύμφωνα με την οποία, «Επισημαίνεται ότι από τις νεότερες ιατρικές και ψυχολογικές έρευνες δεν προκύπτει κανένα αρνητικό αποτέλεσμα από την κοινή ανατροφή, που μοιράζεται ισομερώς μεταξύ δύο σπιτιών. Αντίθετα, η ύπαρξη της διπλής κατοικίας θεωρείται ευεργετική και απαραίτητη για την προστασία της ισορροπίας ανάπτυξης του παιδιού. Τα παιδιά που ζουν εναλλάξ και με τους δύο γονείς με ίση κατανομή του χρόνου, ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης από τη ζωή τους από εκείνα που υπάγονται σε άλλη ρύθμιση για χωρισμένες οικογένειες»).

Υπέρ αυτής της ερμηνευτικής εκδοχής, δηλαδή της εισαγωγής υποχρεωτικής ίσης χρονικής κατανομής της γονικής μέριμνας και εναλλασσόμενης κατοικίας του ανήλικου τέκνου φαίνεται να συνηγορεί και το άρθρο 13 του νομοσχεδίου, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1520 του Αστικού Κώδικα, ιδίως ως προς το ζήτημα της θέσπισης υποχρέωσης «κατά το δυνατόν, ευρύτερης επικοινωνίας με αυτό, στην οποία περιλαμβάνονται, τόσο η φυσική παρουσία και επαφή αυτού με το τέκνο, όσο και η διαμονή του τέκνου στην οικία του (...) Ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με φυσική παρουσία με τον γονέα, με τον οποίο δεν διαμένει, τεκμαίρεται στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου επικοινωνίας (...)» και παρέχεται η δυνατότητα καθορισμού μικρότερου ή μεγαλύτερου χρόνου. Αν αυτή η ερμηνευτική εκδοχή ανταποκρίνεται στη βούληση του νομοθέτη, η προτεινόμενη διάταξη χρήζει εναρμόνισης προς το άρθρο 3 του νομοσχεδίου για την κατοικία του ανήλικου τέκνου, αλλά και το άρθρο 13 που αναφέρεται στο «τεκμήριο του 1/3 του συνολικού χρόνου επικοινωνίας».

Συμπερασματικά, θα ήταν σκόπιμο να αποσαφηνισθεί το εννοιολογικό περιεχόμενο της λέξης «εξίσου» στην προτεινόμενη ρύθμιση, άλλως, αν το «εξίσου» δεν ορίζει κάτι το διαφορετικό σε σχέση με την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας, η απάλειψη της λέξης. Συνεκτιμωμένου, επίσης, του γεγονότος ότι η προτεινόμενη διάταξη αφορά την εφαρμογή του δικαιώματος επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο, το οποίο, σημειωτέον, αποτελεί εκδήλωση της προσωπικότητας τόσο του γονέα όσο και του τέκνου (άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα, 5 παρ. 1 Συντάγματος. Βλ. και Χ. Σταμπέλου, Προσωπικότητα και οικογενειακές σχέσεις, 2010, σελ. 157) και βρίσκεται στον πυρήνα των σχέσεων γονέων και τέκνων, είναι αναγκαία η ρητή και σαφής αποτύπωση της βούλησης του νομοθέτη στο θέμα αυτό.

Β. Στην προτεινόμενη ρύθμιση περιλαμβάνεται η φράση «εφόσον ζουν και οι δύο γονείς». Η αναφορά αυτή καταλαμβάνεται ήδη από την παράγραφο 2 του άρθρου 1510 του Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο, «Σε περίπτωση όπου η γονική μέριμνα παύει λόγω θανάτου, κήρυξης σε αφάνεια ή έκπτωσης του ενός γονέα, η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον άλλο».

Γ. Επί του τελευταίου εδαφίου της προτεινόμενης διάταξης, σύμφωνα με το οποίο, «Ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο επιχειρεί τις πράξεις που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου 1516 του Α.Κ., κατόπιν προηγούμενης ενημέρωσης του άλλου γονέα», επισημαίνονται τα εξής:

α. Στον Αστικό Κώδικα, οι εσωτερικές παραπομπές μεταξύ των άρθρων γίνονται με αναφορά στο άρθρο, χωρίς την προσθήκη του αρκτικόλεξου Α.Κ. Για τον λόγο αυτό, πρέπει να διαγραφεί από την προτεινόμενη διάταξη, η ο-

ποία εντάσσεται στον Αστικό Κώδικα, το αρκτικόλεξο Α.Κ. Αρκεί η αριθμητική παραπομπή στο οικείο άρθρο.

β. Σύμφωνα με την προτεινόμενη διάταξη, στην περίπτωση κατά την οποία η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού και εξίσου από τους γονείς του τέκνου, ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο υποχρεούται σε προηγούμενη ενημέρωση του άλλου γονέα, πριν επιχειρήσει τις πράξεις του εδαφίου α' του άρθρου 1516, δηλαδή πριν διενεργήσει πράξεις συνήθους επιμέλειας ή πράξεις τρέχουσας διαχείρισης της περιουσίας του τέκνου ή πράξεις που έχουν επείγοντα χαρακτήρα ή πρόκειται για τη λήψη δήλωσης βούλησης που είναι απευθυντά προς το τέκνο.

Συναφώς επισημαίνονται τα εξής:

Το ισχύον δίκαιο (άρθρο 1513 παρ. 3 του Αστικού Κώδικα) παρέχει στον γονέα στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας δικαίωμα πληροφόρησης έναντι του άλλου γονέα για το πρόσωπο και την περιουσία του τέκνου. Το δικαίωμα αφορά σοβαρά ζητήματα για το πρόσωπο και την περιουσία του τέκνου και διασφαλίζει ότι δεν αποξενώνεται ο γονέας που δεν ασκεί τη γονική μέριμνα από τη ζωή του τέκνου του, επιτρέπει δε, ενδεχομένως, και διαβούλευση επί των θεμάτων αυτών.

Η ισχύουσα ρύθμιση ορίζει, επίσης, ότι καθένας από τους γονείς δικαιούται, κατ' εξαίρεση, να επιχειρεί και μόνος του πράξεις συνήθεις ή επείγουσες (άρθρο 1516 του Αστικού Κώδικα), χωρίς να απαιτείται συναίνεση ή έγκριση του άλλου γονέα, διότι και οι δύο γονείς είναι φορείς του δικαιώματος. Συνεπώς, προκειμένου περί επουσιωδών διαχειριστικών πράξεων ή περί επειγουσών περιπτώσεων, είναι προς το συμφέρον του τέκνου να δικαιούται να ενεργήσει αυτοτελώς ο ένας γονέας. Ο λόγος της εξαίρεσης αυτής συνίσταται στο ότι είτε είναι επικίνδυνο να καθυστερεί η συναίνεση του άλλου γονέα είτε ότι δεν είναι πιθανό να είχε αυτός αντίθετη άποψη, αν το ζήτημα είχε προηγουμένως συζητηθεί μεταξύ τους (Απ. Γεωργιάδης, ό. π., σελ. 565, Δ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Άσκηση γονικής μέριμνας μετά το διαζύγιο, ΕφΑΔ 2020, 12011 επ.). Βλ. και ΑΠ 1312/2012). Παράλληλα, αποφεύγεται δυσλειτουργία στην οικογενειακή ζωή και αδικαιολόγητη περιπλοκή στις σχέσεις με τρίτους. Τυχόν καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος αυτού αντιμετωπίζεται με εφαρμογή του άρθρου 1532 του Αστικού Κώδικα. Σε κάθε περίπτωση, είναι δυνατή η ενημέρωση του άλλου γονέα σε εύλογο χρόνο.

Τα ανωτέρω ισχύουν και στο πλαίσιο της προτεινόμενης ρύθμισης, σύμφωνα με την οποία, η άσκηση της γονικής μέριμνας γίνεται από κοινού και εξίσου από τους γονείς. Άρα, κατά τα ανωτέρω αναφερθέντα, τις συνήθεις ή επείγουσες πράξεις του άρθρου 1516 του Αστικού Κώδικα δύναται καταρ-

χρήν να τις ασκεί τόσο ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο όσο και ο άλλος γονέας. Η εισαγωγή υποχρέωσης προηγούμενης ενημέρωσης του γονέα με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο, από τον άλλο γονέα, με τον οποίο αυτό διαμένει, αναφορικά με τις συνήθειες ή επείγουσες πράξεις που αφορούν το τέκνο, δηλαδή υποχρέωσης μόνο για τον γονέα με τον οποίο διαμένει το τέκνο να προβαίνει σε ενημέρωση του άλλου γονέα, μολονότι η γονική μέριμνα ασκείται από κοινού, συνιστά άνιση αντιμετώπιση του υπόχρεου να προβαίνει σε ενημέρωση γονέα, η οποία δύναται, υπό προϋποθέσεις, να μη συνάδει με τον σκοπό του άρθρου 4 του Συντάγματος (καθώς και με τον γενικότερο σκοπό του νομοσχεδίου. Βλ. και Αιτιολογική Έκθεση επί του Κεφαλαίου Β΄, «(...) καθιερώνεται η αρχή της ισότητας των γονέων στις ευθύνες και τα δικαιώματα έναντι του τέκνου, με γνώμονα αποκλειστικά και μόνο το συμφέρον αυτού»), αλλά και με το δικαίωμα επί της προσωπικότητας που έχει ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο (άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα και άρθρο 5 παρ. 2 Συντάγματος), του οποίου φαίνεται να αμφισβητείται εκ προοιμίου η ικανότητα και η επάρκεια άσκησης της γονικής μέριμνας και, μάλιστα, σε, κατά κανόνα, ήσσονος σημασίας ζητήματα, για τα οποία μπορεί να υπάρξει και εκ των υστέρων ενημέρωση.

6. Επί του άρθρου 8, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1514 του Αστικού Κώδικα

Με την προτεινόμενη ρύθμιση, και ιδίως με το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 της αντικαθιστάμενης διάταξης του άρθρου 1514, ορίζεται ότι «Κατά παρέκκλιση του άρθρου 1513 του Α.Κ., οι γονείς μπορούν με έγγραφο βέβαιης χρονολογίας να ρυθμίζουν διαφορετικά την κατανομή της γονικής μέριμνας, ιδίως να αναθέτουν την άσκησή της στον έναν από αυτούς, και να καθορίζουν τον τόπο κατοικίας του τέκνου τους, τον γονέα με τον οποίο θα διαμένει, καθώς και τον τρόπο επικοινωνίας του με τον άλλο γονέα».

Από τα ανωτέρω, και ιδίως από την αυτοτελή αναφορά στον καθορισμό του τόπου κατοικίας του τέκνου, φαίνεται να αποσυνδέεται ο τόπος αυτός από την έννοια της επιμέλειας του προσώπου του τέκνου, γεγονός που δεν συνάδει προς το άρθρο 11 του νομοσχεδίου (το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1518 του Αστικού Κώδικα), σύμφωνα με το οποίο, «Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου διαμονής του».

Όμοιος προβληματισμός προκύπτει και ως προς το άρθρο 4 του νομοσχεδίου, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1441 του Αστικού Κώδικα, όπου γίνεται

αναφορά, αφενός στην επιμέλεια του τέκνου, και, εν συνεχεία, αυτοτελώς, στον τόπο διαμονής του και στον γονέα με τον οποίο διαμένει.

7. Επί του άρθρου 12, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1519 του Αστικού Κώδικα

Α. Επί του εδαφίου α΄.

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ρύθμιση, «Όταν η επιμέλεια ασκείται από τον ένα γονέα ή έχει γίνει κατανομή της μεταξύ των γονέων, οι αποφάσεις για την ονοματοδοσία του τέκνου, για το θρήσκευμα, για ζητήματα της υγείας του, εκτός από τα επείγοντα και τα εντελώς τρέχοντα, καθώς και για ζητήματα εκπαίδευσης που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του, λαμβάνονται από τους δύο γονείς από κοινού». Όπως επισημαίνεται στην κατ' άρθρον ανάλυση της αξιολογούμενης ρύθμισης, «Με την προτεινόμενη ρύθμιση επιδιώκεται η αποφασιστική συμμετοχή και συναπόφαση και του γονέα που δεν διαμένει με το τέκνο για σημαντικά ζητήματα που αφορούν την επιμέλειά του».

Η προτεινόμενη ρύθμιση φαίνεται να υιοθετεί τη θεωρία του πυρήνα, την οποία ακολουθεί παγίως η νομολογία (ΑΠ 417/2005, 1005/2006, 1700/2001. Βλ., επίσης, αντί πολλών, Θ. Παπαχρίστου, Οικογενειακό Δίκαιο, σελ. 339-340), σύμφωνα με την οποία, υπάρχουν κάποιες πράξεις επιμέλειας που είναι τόσο σημαντικές για τον ανήλικο, λόγω του ότι δύναται να επηρεάσουν τη ζωή του, ώστε θεωρείται ότι ανήκουν στον πυρήνα της γονικής μέριμνας, με συνέπεια οι σχετικές αποφάσεις να λαμβάνονται και από τους δύο γονείς, ακόμη και αν η επιμέλεια έχει ανατεθεί στον ένα γονέα και, σε περίπτωση διαφωνίας τους, από το δικαστήριο.

Στον πυρήνα της γονικής μέριμνας, υπό την έννοια ότι υπάγονται σε συναπόφαση των γονέων, ανήκουν, κατά την προτεινόμενη ρύθμιση, η οποία φαίνεται να ακολουθεί περιοριστική απαρίθμηση των ζητημάτων, οι αποφάσεις για την ονοματοδοσία του τέκνου, για το θρήσκευμα, για ζητήματα της υγείας του, εκτός από τα επείγοντα και τα εντελώς τρέχοντα ζητήματα, καθώς και για ζητήματα εκπαίδευσης που επιδρούν αποφασιστικά στο μέλλον του τέκνου. Η θεωρία και η νομολογία διαρκώς εμπλουτίζουν τα θέματα επιμέλειας του προσώπου που θα μπορούσαν να υπαχθούν στον πυρήνα της γονικής μέριμνας (π.χ., απόφαση για την αλλαγή του επωνύμου του τέκνου, σύναψη γάμου από τον ανήλικο κατά την έννοια του άρθρου 1350 παρ. 2 εδ. β΄ του Αστικού Κώδικα. Βλ. και Ι. Κονδύλη, Ειδικές πράξεις του γονέα μετά το διαζύγιο ή τη διάσπαση ή την ακύρωση του γάμου, ΕφΑΔ 2021, 398 επ.).

Β. Επί του τελευταίου εδαφίου του νέου άρθρου 1519 του Αστικού Κώδικα

Κατά την προτεινόμενη ρύθμιση, «Ο γονέας στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας έχει το δικαίωμα να ζητά από τον άλλο πληροφορίες για τον πρόσωπο και την περιουσία του τέκνου». Η ρύθμιση αυτή αποτελεί, υπό το ισχύουν δίκαιο, την παράγραφο 3 του άρθρου 1513 του Αστικού Κώδικα, αναφέρεται, όμως, στον γονέα που δεν ασκεί τη γονική μέριμνα, και όχι στον γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια του τέκνου.

Το άρθρο 1510 παρ. 1 του Αστικού Κώδικα ορίζει ότι «Η μέριμνα για το ανήλικο τέκνο είναι καθήκον και δικαίωμα των γονέων (γονική μέριμνα), οι οποίοι την ασκούν από κοινού. Η γονική μέριμνα περιλαμβάνει την επιμέλεια του προσώπου, τη διοίκηση της περιουσίας και την εκπροσώπηση του τέκνου σε κάθε υπόθεση ή δικαιοπραξία ή δίκη, που αφορούν το πρόσωπο ή την περιουσία του». Συνεπώς, δεδομένου ότι η διοίκηση της περιουσίας του τέκνου, ως στοιχείο της γονικής μέριμνας, είναι αυτοτελής σε σχέση με την επιμέλεια του προσώπου του τέκνου, η αναφορά στην προτεινόμενη ρύθμιση σε δικαίωμα του γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια να ζητά πληροφορίες για την περιουσία του τέκνου δεν φαίνεται να ακριβολογεί, υπό την έννοια ότι, αν δεν συμφωνηθεί ή δεν ορισθεί διαφορετικά από το δικαστήριο, η διοίκηση της περιουσίας ασκείται ή συνασκείται και από τον γονέα που δεν ασκεί την επιμέλεια. Συνεπώς, είτε παρέλκει η ανάγκη πληροφόρησής του για τα θέματα της περιουσίας του τέκνου, αφού συμμετέχει στη διαχείρισή τους, είτε ο άλλος γονέας δεν οφείλει να του δώσει σχετική πληροφόρηση.

Ερωτάται, ως εκ τούτου, αν εκ παραδρομής ο νομοθέτης αναφέρεται εν προκειμένω «στον γονέα στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της επιμέλειας», αντί του γονέα «στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας», όπως ορίζεται στην ισχύουσα διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 1513 του Αστικού Κώδικα. Αλλιώς, καταλείπεται εκτός ρυθμιστικού πεδίου της προτεινόμενης ρύθμισης και, άρα, εκτός κάλυψης ως προς το δικαίωμα πληροφόρησης, ο γονέας στον οποίο δεν έχει ανατεθεί η άσκηση της γονικής μέριμνας, περίπτωση η οποία ρυθμίζεται με την παράγραφο 3 του ισχύοντος άρθρου 1513 του Αστικού Κώδικα.

8. Επί του άρθρου 13, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1520 του Αστικού Κώδικα

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ρύθμιση, «Ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση της, κατά το δυνατό, ευρύτερης επικοινωνίας με αυτό, στην οποία περιλαμβάνονται τόσο η φυσική παρουσία και επαφή του με το τέκνο, όσο και η διαμονή του τέκνου στην οικία του. Ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο οφείλει να διευκολύνει και να προωθεί την επικοινωνία του τέκνου με τον άλλο γονέα σε τακτή χρονική

βάση. Ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με φυσική παρουσία με τον γονέα, με τον οποίο δεν διαμένει, τεκμαίρεται στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου, εκτός αν ο γονέας αυτός ζητά μικρότερο χρόνο επικοινωνίας, ή επιβάλλεται να καθορισθεί μικρότερος ή μεγαλύτερος χρόνος επικοινωνίας για λόγους που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης ή στο συμφέρον του τέκνου, εφόσον, σε κάθε περίπτωση, δεν διαταράσσεται η καθημερινότητα του τέκνου. Αποκλεισμός ή περιορισμός της επικοινωνίας είναι δυνατός μόνο για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους, ιδίως όταν ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο κριθεί ακατάλληλος να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας. Για τη διαπίστωση της ακαταλληλότητας του γονέα το δικαστήριο μπορεί να διατάξει κάθε πρόσφορο μέσο, ιδίως την εκπόνηση εμπειριστατωμένης έκθεσης κοινωνικών λειτουργών ή ψυχιάτρων ή ψυχολόγων. Οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την επικοινωνία του τέκνου με τους ανώτερους ανιόντες και τους αδελφούς του, εκτός αν συντρέχει σπουδαίος λόγος. Οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την επικοινωνία του τέκνου με τρίτους που έχουν αναπτύξει μαζί του κοινωνικοσυναισθηματική σχέση οικογενειακής φύσης, εφόσον με την επικοινωνία εξυπηρετείται το συμφέρον του τέκνου. Τα σχετικά με την επικοινωνία ζητήματα καθορίζονται ειδικότερα είτε με έγγραφη συμφωνία των γονέων είτε από το δικαστήριο. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζεται και η παρ. 4 του άρθρου 1511. Όταν συντρέχει περίπτωση κακής ή καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος επικοινωνίας, ο άλλος γονέας ή κάθε ένας από τους γονείς, αν πρόκειται για επικοινωνία με τρίτο, μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο τη μεταρρύθμιση της επικοινωνίας».

Όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση επί του Κεφαλαίου Γ' του νομοσχεδίου, «Με τις διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου καθιερώνεται ελάχιστο τεκμήριο χρόνου επικοινωνίας του τέκνου με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει. Η καθιέρωση του ανωτέρω τεκμηρίου δημιουργεί μια υπαρκτή βάση διαλόγου μεταξύ των γονέων, ώστε να αποφεύγονται οι εντάσεις και οι διαφωνίες μεταξύ τους, ως προς το δικαίωμα επικοινωνίας του τέκνου με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει, οι οποίες αποβαίνουν εν τέλει σε βάρος του τέκνου».

Συναφώς επισημαίνονται τα εξής:

Α. Το εδάφιο α' της προτεινόμενης ρύθμισης ορίζει ότι «Ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση της, κατά το δυνατό, ευρύτερης επικοινωνίας με αυτό, στην οποία περιλαμβάνονται τόσο η φυσική παρουσία και επαφή του με το τέκνο, όσο και η διαμονή του τέκνου στην οικία του». Επομένως, από τη διατύπωση της προτεινόμενης ρύθμισης συνάγεται ότι το δικαίωμα επικοινωνίας του άρθρου 1520 του Α-

στικού Κώδικα είναι λειτουργικό δικαίωμα, όπως και το δικαίωμα της γονικής μέριμνας, διότι συνιστά και υποχρέωση. Υπό το ισχύον δίκαιο, υπάρχει διχογνωμία για τη νομική φύση του δικαιώματος επικοινωνίας του τέκνου με τον γονέα με τον οποίο δεν διαμένει, αν και φαίνεται να επικρατεί η άποψη που τάσσεται υπέρ του λειτουργικού χαρακτήρα του δικαιώματος. Υπό αυτή την παραδοχή, δεν χωρεί παραίτηση, εν όλω ή εν μέρει, από το δικαίωμα επικοινωνίας (Γ. Κουμάντος, ό. π., σελ. 214, Απ. Γεωργιάδης, ό. π., σελ. 605, Θ. Παπαχρίστου, ό.π., σελ. 352). Στο πλαίσιο αυτό, το εδάφιο γ' της προτεινόμενης ρύθμισης, το οποίο επιτρέπει τη μερική παραίτηση του δικαιούχου γονέα από το δικαίωμα επικοινωνίας, όταν αυτός μπορεί να ζητά μικρότερο χρόνο επικοινωνίας με το τέκνο του, δεν συνάδει πλήρως με το εδάφιο α'.

Β. Με τα εδάφια β' και γ' της προτεινόμενης ρύθμισης ορίζεται ότι «Ο γονέας με τον οποίο διαμένει το τέκνο οφείλει να διευκολύνει και να προωθεί την επικοινωνία του τέκνου με τον άλλο γονέα σε τακτή χρονική βάση. Ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με φυσική παρουσία με τον γονέα, με τον οποίο δεν διαμένει, τεκμαίρεται στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου, εκτός αν ο γονέας αυτός ζητά μικρότερο χρόνο επικοινωνίας, ή επιβάλλεται να καθορισθεί μικρότερος ή μεγαλύτερος χρόνος επικοινωνίας για λόγους που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης ή στο συμφέρον του τέκνου, εφόσον, σε κάθε περίπτωση, δεν διαταράσσεται η καθημερινότητα του τέκνου».

Η εισαγωγή των ανωτέρω κανόνων φαίνεται να χρήζει ερμηνευτικών διευκρινίσεων ως προς τα εξής ζητήματα:

α. Η προτεινόμενη ρύθμιση αναφέρεται στο «ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου». Για την εφαρμογή της ρύθμισης, χρήζει αποσαφήνισης ποια είναι η βάση υπολογισμού του 1/3, π.χ., έτος, μήνας, 24ωρο. Επίσης, ερωτάται πώς προσδιορίζεται ο συνολικός χρόνος επικοινωνίας, δεδομένου ότι, κατά την προτεινόμενη ρύθμιση, στο δικαίωμα επικοινωνίας «περιλαμβάνονται τόσο η φυσική παρουσία και επαφή [του γονέα] με το τέκνο, όσο και η διαμονή του τέκνου στην οικία του». Αυτό θα μπορούσε να σημαίνει ότι το τεκμήριο δεν εφαρμόζεται επί του χρόνου των υποχρεωτικών δραστηριοτήτων του τέκνου, π.χ., όσον αφορά τη σχολική εκπαίδευσή του, ή επί του χρόνου ανάπαυσής του, ή να σημαίνει ότι καταλαμβάνει και αυτές, γεγονός που μεταβάλλει ουσιωδώς το αποτέλεσμα του υπολογισμού του χρόνου ο οποίος αντιστοιχεί στο δικαίωμα επικοινωνίας.

β. Περαιτέρω, η φράση ότι «Ο χρόνος επικοινωνίας του τέκνου με φυσική παρουσία με τον γονέα, με τον οποίο δεν διαμένει, τεκμαίρεται στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού χρόνου» θα μπορούσε, για λόγους νομοτεχνικής αρτιότητας και σαφήνειας, να αναδιατυπωθεί, υπό την έννοια ότι, όπως φαίνεται, αντικείμενο της ρύθμισης είναι ο χρόνος επικοινωνίας που υπηρετεί το

συμφέρον του τέκνου, εκτός εάν ο δικαιούχος γονέας, όπως αναφέρεται στην προτεινόμενη ρύθμιση, «ζητά μικρότερο χρόνο επικοινωνίας, ή επιβάλλεται να καθορισθεί μικρότερος ή μεγαλύτερος χρόνος επικοινωνίας για λόγους που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης ή στο συμφέρον του τέκνου, εφόσον, σε κάθε περίπτωση, δεν διαταράσσεται η καθημερινότητα του τέκνου».

Γ. Σύμφωνα με το εδάφιο δ' της προτεινόμενης ρύθμισης του άρθρου 1520 του Αστικού Κώδικα, «Αποκλεισμός ή περιορισμός της επικοινωνίας είναι δυνατός μόνο για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους, ιδίως όταν ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο κριθεί ακατάλληλος να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας. Για τη διαπίστωση της ακαταλληλότητας του γονέα το δικαστήριο μπορεί να διατάξει κάθε πρόσφορο μέσο, ιδίως την εκπόνηση εμπειροστατωμένης έκθεσης κοινωνικών λειτουργών ή ψυχιάτρων ή ψυχολόγων».

Συναφώς επισημαίνονται τα εξής:

Υποστηρίζεται ότι το δικαίωμα επικοινωνίας κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 παρ. 2 της ΕΣΔΑ για την προστασία της οικογενειακής ζωής (βλ. Απ. Γεωργιάδη, ό. π., σελ. 604, Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, ό.π., αρ. 152 επ., ιδίως 184 επ. Επίσης, Υπόθεση Κοσμοπούλου κατά Ελλάδας Απόφαση ΕΔΔΑ της 5ης Φεβρουαρίου 2004).

Ο κύριος σκοπός του δικαιώματος επικοινωνίας είναι η ικανοποίηση του συναισθήματος της αγάπης μεταξύ του γονέα και του παιδιού, και η αποφυγή της αποξένωσής τους. Κατά δεύτερο λόγο, όμως, με το δικαίωμα επικοινωνίας επιτυγχάνεται στην πράξη, από τον άλλο γονέα, και έλεγχος του γονέα με τον οποίο μένει ο ανήλικος. Ο άλλος αυτός γονέας είναι ο δικαιούχος του δικαιώματος επικοινωνίας του άρθρου 1520, ενώ ο γονέας που διαμένει με τον ανήλικο είναι ο υπόχρεος (Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό. π., σελ. 327 επ. Για το δικαίωμα επικοινωνίας σε περίπτωση μεταβολής κατοικίας βλ. Δ. Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, Καθορισμός και μεταβολή του τόπου διαμονής του ανηλίκου, Τιμητικός Τόμος Έφης Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, σελ. 314 επ.).

Επίσης, σύμφωνα με την ΑΠ 851/2015, «Κατά το άρθρο 1520 παρ.1 και 3 Α.Κ., όπως αυτό ισχύει μετά το ν.1329/1983, ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό και τα σχετικά με την επικοινωνία κανονίζονται ειδικότερα από το δικαστήριο. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι η επικοινωνία του γονέα με το ανήλικο τέκνο του, ως καθιερούμενο δικαίωμα, εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο των διατάξεων που προβλέπουν την άσκηση του δικαιώματος και καθήκοντος των γονέων για τη μέριμνα υπέρ του ανηλίκου τέκνου τους (άρθρα 1510 έως 1518 του Αστικού Κώδικα) και απορρέει από το φυσικό δεσμό

του αίματος και του αισθήματος στοργής του γονέα προς το τέκνο, κατά τη ρύθμιση όμως αυτού του δικαιώματος λαμβάνεται υπόψη πρωτίστως το αληθινό συμφέρον του τέκνου, που υπάρχει όταν η επικοινωνία συντελεί στην ανάπτυξη του ψυχικού κόσμου και της προσωπικότητας του ανηλίκου».

Το δικαίωμα επικοινωνίας υπόκειται σε περιορισμούς, εφόσον αυτοί είναι αναγκαίοι για την προστασία του συμφέροντος του τέκνου. Οι περιορισμοί, τους οποίους επιβάλλει το δικαστήριο, μπορεί να αναφέρονται στον τόπο ή τον χρόνο της επικοινωνίας, την παρουσία τρίτων προσώπων κατά τη διάρκεια της ή ακόμη να συνίστανται στη λήψη μέτρων που διαμορφώνουν την επικοινωνία με ιδιαίτερο τρόπο λόγω ειδικών περιστάσεων (Βλ., ιδίως, Αθ. Πουλιάδη, σε Γεωργιάδη-Σταθόπουλου Ερμηνεία ΑΚ, αρ. 78 επ.).

Έχει κριθεί, μάλιστα, ότι «(...) από τον συνδυασμό των διατάξεων του άρθρου 1520 του Αστικού Κώδικα προς εκείνες των άρθρων 3 §1 και 9 § 3 του Ν 2101/1992 "Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού" συνάγεται, ότι είναι επιτρεπτό να αποκλεισθεί η προσωπική επικοινωνία του γονέως με το ανήλικο τέκνο του, εάν τούτο επιβάλλεται από το συμφέρον του τελευταίου» (ΑΠ 896/2007, 414/2010, 537/2012. Από τη θεωρία, αντίθετος στον καταρχήν πλήρη αποκλεισμό του δικαιώματος ο Θ. Παπαχρίστου, ό. π., σελ. 353, με επιχείρημα από την υπερνομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, ο οποίος, πάντως, δέχεται ότι «μόνο σε εξαιρετικά οριακές περιπτώσεις, όταν η ίδια η επικοινωνία είναι τραυματική για το παιδί, το δικαστήριο μπορεί να την αποκλείσει με δυνατότητα όμως ανάκτησής της, αν μεταβληθούν οι περιστάσεις»).

Είναι αυτονόητο ότι ο αποκλεισμός δεν αφορά το δικαίωμα γενικά και αφηρημένα, αλλά την πλαισίωσή του υπό συγκεκριμένες περιστάσεις. Αν αυτές μεταβληθούν, το ζήτημα θα ρυθμιστεί εκ νέου και διαφορετικά. Είναι, επίσης, αυτονόητο ότι ο αποκλεισμός του δικαιώματος έπεται της εξάντλησης κάθε προσπάθειας υποβολής της άσκησης του δικαιώματος σε συγκεκριμένους περιοριστικούς όρους, ενώ διαρκής αποκλεισμός δύναται να επιβληθεί μόνο όταν άλλα, χρονικώς περιορισμένα μέτρα, δεν επαρκούν [ΕφΘεσ 1008/2008, σύμφωνα με την οποία, «Η δυνατότητα προσωπικής επικοινωνίας δεν μπορεί να αφαιρεθεί από το γονέα που δεν έχει μαζί του το τέκνο, ούτε και να περιορισθεί, παρά μόνο στο μέτρο που σε εξαιρετικές περιπτώσεις τούτο επιβάλλεται από σπουδαίο λόγο (ΕφΑθ 2616/2010, ΕφΑθ 1461/1997, ΕφΘεσ 3570/1991), και ιδίως όταν υφίστανται εξαιρετικά ακραίες καταστάσεις, ή η άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας γίνεται με τρόπο καταχρηστικό]. Τόσο για τον πλήρη αποκλεισμό όσο και για τον περιορισμό της επικοινωνίας του τέκνου με τον γονέα ή τους απώτερους ανιόντες του, το Δικαστήριο θα εξετάσει εάν αυτό είναι αναγκαίο για το συμφέρον του τέ-

κνου και όχι για το συμφέρον του γονέα ή τρίτου που έχει την επιμέλεια αυτού». Επίσης, ιδίως ως προς την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, Γ. Κουμάντος, ό. π., σελ. 214 και 241, Θ. Πουλιάδης, ό. π., αρ. 83 επ., Γ. Λαδογιάννης, σε Σύνομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, άρθρο 1520, αρ. 14).

Υπό το φως των ανωτέρω, επισημαίνεται ο εξαιρετικός χαρακτήρας του μέτρου του περιορισμού και, ιδίως, του αποκλεισμού του δικαιώματος επικοινωνίας κατά την εφαρμογή των ρυθμίσεων, αφενός, «για εξαιρετικά σοβαρούς λόγους» και, αφετέρου, «[όταν] ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο κριθεί ακατάλληλος να ασκεί το δικαίωμα επικοινωνίας». Ο εξαιρετικός χαρακτήρας των ως άνω μέτρων, σε συνδυασμό με τις διαφορετικές συνέπειες του περιορισμού ως προς τον αποκλεισμό του δικαιώματος, αλλά και την υπερνομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος επικοινωνίας στο άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, επιβάλλει την εφαρμογή διαφορετικών και διαβαθμισμένης βαρύτητας κριτηρίων για τον περιορισμό, εν σχέσει με τον αποκλεισμό του δικαιώματος, υπό τον όρο, βεβαίως, της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας.

9. Επί του άρθρου 14, το οποίο αντικαθιστά το άρθρο 1532 του Αστικού Κώδικα

Στο άρθρο 14 προτείνεται αντικατάσταση του άρθρου 1532 του Αστικού Κώδικα και ορίζεται ότι κακή άσκηση της γονικής μέριμνας συνιστά, μεταξύ άλλων, ιδίως, η καταδίκη του γονέα, με οριστική δικαστική απόφαση, για ενδοοικογενειακή βία ή για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.

Θα ήταν ορθότερο νομοτεχνικά, η φράση «για ενδοοικογενειακή βία» να αντικατασταθεί ως εξής: «για τα αδικήματα που προβλέπονται στον ν. 3500/2006 και στα άρθρα 312, 330 και 333 ΠΚ».

10. Επί του άρθρου 17

Σύμφωνα με την προτεινόμενη ρύθμιση, «Οι υποθέσεις του παρόντος εκδικάζονται από δικαστές, που έχουν παρακολουθήσει επιτυχώς τα ειδικά σεμινάρια επιμόρφωσης στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών (ΕΣΔΙ) σύμφωνα με τα άρθρα 33 και 34 του ν. 3689/2008 (Α' 164) (...)». Στο αντικείμενο των σεμιναρίων περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, και οι διεθνείς συμβάσεις, ιδίως δε η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση Κωνσταντινούπολης)». Ανεξαρτήτως της αναγκαιότητας

ενδεικτικής απαρίθμησης διεθνών συμβάσεων που αποτελούν αντικείμενο των προαναφερθέντων σεμιναρίων επιμόρφωσης, επισημαίνονται, συναφώς, σε συνδυασμό με την παρατήρηση επί του άρθρου 1 εδ. β΄, και ειδικότερες ευρωπαϊκές ή διεθνείς Συμβάσεις, όπως η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία κυρώθηκε με τον ν. 2101/1992 (Α΄ 192), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Αθήνα, 18 Μαΐου 2021

Οι εισηγήτριες
Αθανασία Διονυσοπούλου
Επίκουρη Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής
του Πανεπιστημίου Αθηνών
Αθηνά Κοντογιάννη
Επιστημονικές Συνεργάτιδες

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
Αναπληρωτής Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ο Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Επιστημονικών Μελετών
Αστέρης Πλιάκος
Καθηγητής του Οικονομικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Μαυριάς
Ομότιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών